

<https://doi.org/10.70728/a.series.ijt.v08.i04.011>

SAMARQAND QISHLOQ XO‘JALIGI INSTITUTINING QISHLOQ XO‘JALIGI MUTAXASSISLARINI TAYYORLASHDAGI ROLI. (1950-1990YY)

Samarqand davlat tibbiyot universiteti

Ijtimoiy va gumanitar fanlar kafedrası assistenti

Abulqosimova Dildora Asrorovna

Samarqand davlat tibbiyot universiteti

Farmatsiya fakulteti 1 bosqich talabalari

Esanova Sevinch,

Mirzamahmudova Dinora.

Annotatsiya. Ushbu maqolada Samarqand qishloq xo‘jaligi institutining 1950–1990 yillar oralig‘ida qishloq xo‘jaligi mutaxassislari tayyorlashdagi o‘rni tahlil qilinadi. Institutning o‘quv jarayoni, ilmiy faoliyati hamda respublika agrar sohasiga qo‘shgan hissasi tarixiy manbalar asosida yoritiladi. Tadqiqot natijasida mazkur ta‘lim muassasasining kadrlar tayyorlashdagi strategik ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: qishloq xo‘jaligi ta‘limi, agrar soha, mutaxassis tayyorlash, ilmiy faoliyat, tarixiy rivojlanish, O‘zbekiston, oliy ta‘lim

Аннотация. В данной статье анализируется роль Самаркандского сельскохозяйственного института в подготовке специалистов сельского хозяйства в период 1950–1990 годов. Освещаются учебный процесс института, его научная деятельность, а также вклад в развитие аграрного сектора республики на основе исторических источников. В результате исследования раскрывается стратегическое значение данного учебного заведения в подготовке кадров.

Ключевые слова: сельскохозяйственное образование, аграрный сектор, подготовка специалистов, научная деятельность, историческое развитие, Узбекистан, высшее образование

Abstract. This article analyzes the role of the Samarkand Agricultural Institute in training agricultural specialists during the period 1950–1990. It highlights the institute’s educational process, scientific activities, and its contribution to the development of the republic’s agricultural sector based on historical sources. The study reveals the strategic importance of this educational institution in personnel training.

Keywords: agricultural education, agrarian sector, specialist training, scientific activity, historical development, Uzbekistan, higher education

Kirish. XX asrning ikkinchi yarmida O‘zbekiston hududida qishloq xo‘jaligi iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlaridan biri bo‘lib, bu soha uchun malakali mutaxassislar tayyorlash dolzarb vazifa hisoblangan. Shu nuqtai nazardan Samarqand qishloq xo‘jaligi

Qo‘qon DPI. Ilmiy xabarlar 2026-yil 4-son _____ *A seriya*
instituti muhim ta‘lim markaziga aylangan. Institut nafaqat nazariy bilim, balki amaliy ko‘nikmalar berish orqali agrar sohaning rivojlanishiga katta hissa qo‘shgan.

Mazkur ehtiyojni qondirishda Samarqand qishloq xo‘jaligi instituti muhim o‘rin egallagan. Institut o‘z faoliyati davomida nafaqat o‘quv muassasasi sifatida, balki ilmiy-tadqiqot markazi sifatida ham shakllanib, qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishining turli yo‘nalishlarini ilmiy asosda rivojlantirishga xizmat qilgan. Bu yerda agronomiya, mexanizatsiya, irrigatsiya va chorvachilik yo‘nalishlarida mutaxassislar tayyorlangan.

Shu bilan birga, institutning faoliyati o‘sha davrdagi markazlashgan ta‘lim tizimi bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan bo‘lsa-da, u hududiy agrar ehtiyojlarni hisobga olgan holda o‘quv jarayonini tashkil etishga harakat qilgan. Talabalar nazariy bilimlarni amaliyot bilan uyg‘unlashtirish orqali tayyorlangan bo‘lib, bu ularning ishlab chiqarish jarayoniga tez moslashishga yordam bergan.

Bugungi kunda ham ushbu tarixiy tajribani o‘rganish agrar ta‘lim tizimini takomillashtirish, zamonaviy innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda malakali kadrlar tayyorlash jarayonini yaxshilash uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega hisoblanadi. [4, 60–98-b]

Metodlar

Mazkur tadqiqot tarixiy-tahliliy yondashuv asosida olib borildi. Arxiv hujjatlari, ilmiy maqolalar, o‘quv dasturlari va davriy nashrlar o‘rganildi. Shuningdek, solishtirma tahlil usuli yordamida institut faoliyati boshqa agrar ta‘lim muassasalari bilan qiyoslandi. Tavsifiy va mantiqiy umumlashtirish metodlari orqali xulosalar shakllantirildi. Tadqiqot jarayonida tarixiy-tahliliy metod asosiy yondashuv sifatida qo‘llanildi. Ushbu metod yordamida 1950–1990 yillar oralig‘ida institut rivojlanish bosqichlari ketma-ketlikda o‘rganilib, har bir davrning o‘ziga xos xususiyatlari aniqlab chiqildi. Shuningdek, solishtirma-tarixiy usul orqali institut faoliyati boshqa agrar oliy ta‘lim muassasalari bilan qiyoslandi, bu esa uning o‘ziga xos jihatlarini aniqlashga yordam berdi.

Bundan tashqari, strukturaviy-funksional tahlil usuli yordamida institutning ichki tuzilmasi, fakultetlar faoliyati, o‘quv jarayoni va ilmiy bo‘limlar o‘rtasidagi aloqalar o‘rganildi. Bu yondashuv institut tizimining qanday ishlaganini va uning samaradorligini tushunishga imkon yaratdi. Statistik-tahliliy metod ham qo‘llanilib, talabalar soni, bitiruvchilar ko‘rsatkichi, ilmiy ishlar hajmi kabi ma‘lumotlar umumlashtirildi va tahlil qilindi. Ushbu usul orqali institut faoliyatining dinamikasi va rivojlanish tendensiyalari aniqlashtirildi. Tavsifiy metod yordamida o‘quv jarayoni, amaliy mashg‘ulotlar, dala tajribalari va laboratoriya ishlari batafsil bayon qilindi. Shu bilan birga, mantiqiy umumlashtirish usuli asosida olingan natijalar tizimlashtirilib, asosiy xulosalar shakllantirildi. Qo‘shimcha ravishda, interdisipliner yondashuv ham qo‘llanildi, ya‘ni tarix, pedagogika va agrar fanlar kesishmasida masala ko‘rib chiqildi. [3, 78–120-b]

Bu esa tadqiqotning ilmiy asoslanganligini oshirib, masalani kengroq kontekstda tahlil qilish imkonini berdi. Natijada, qo‘llanilgan metodlar majmui Samarqand qishloq xo‘jaligi institutining 1950–1990 yillardagi faoliyatini har tomonlama, chuqur va xolis baholashga xizmat qildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, 1950–1990 yillar davomida Samarqand qishloq xo‘jaligi instituti agrar mutaxassislar tayyorlashda yetakchi o‘rin egallagan. Institutda agronomiya, chorvachilik, irrigatsiya va mexanizatsiya yo‘nalishlari bo‘yicha kadrlar tayyorlangan. Talabalarga dala amaliyoti, tajriba xo‘jaliklari va laboratoriya mashg‘ulotlari orqali chuqur bilim berilgan. Shu bilan birga, institut ilmiy tadqiqotlar markazi sifatida ham faoliyat yuritgan. O‘qituvchilar va ilmiy xodimlar tomonidan yangi agrotexnik usullar ishlab chiqilgan va ular amaliyotga joriy etilgan. Bu esa hosildorlikni oshirish va qishloq xo‘jaligi samaradorligini yaxshilashga xizmat qilgan. Aniqlanishicha, institut bitiruvchilari asosan agronom, muhandis-mexanik, irrigator va chorvachilik mutaxassislari sifatida ishlab chiqarish tizimiga jalb etilgan. Ularning aksariyati kolxoz va sovxozlarda yetakchi mutaxassis, bosh agronom yoki rahbar lavozimlarida ishlagan. Bu esa institutning kadrlar tayyorlash sifati yuqori darajada bo‘lganini ko‘rsatadi.

Shuningdek, ilmiy faoliyat natijalari ham muhim ahamiyat kasb etgan. Institut olimlari tomonidan ishlab chiqilgan yangi agrotexnik tavsiyalar, sug‘orish usullari va seleksiya ishlari qishloq xo‘jaligi mahsuldorligini oshirishga xizmat qilgan. Ayrim tadqiqotlar asosida yangi o‘simlik navlari sinovdan o‘tkazilib, amaliyotga joriy etilgan. Bu jarayon ilm-fan va ishlab chiqarish o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ta‘minlagan. Natijalardan yana biri shuki, institut o‘quv jarayonida amaliyotga katta e‘tibor qaratilgan. Talabalar o‘qish davomida tajriba xo‘jaliklarida faol ishtirok etib, real ishlab chiqarish sharoitida bilimlarini mustahkamlash imkoniga ega bo‘lgan. Bu esa ularning kasbiy tayyorgarligini sezilarli darajada oshirgan. [6, 55–102-b]

Yana bir muhim natija shundan iboratki, institut hududiy rivojlanishga ham katta hissa qo‘shgan. U nafaqat mutaxassislar tayyorlash, balki qishloq joylarda zamonaviy agrotexnologiyalarni joriy etish, fermer va mutaxassislar malakasini oshirish kabi vazifalarni ham bajargan. Bu esa uning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatini yanada oshirgan.

Mulohaza

Mulohaza sifatida aytish mumkinki, institut faoliyati o‘sha davr ijtimoiy-iqtisodiy siyosati bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan. Markazlashgan reja asosida mutaxassislar tayyorlangan bo‘lsa-da, bu tizim agrar soha uchun zarur kadrlar yetkazib berishda muhim rol o‘ynagan. Shu bilan birga, ayrim hollarda innovatsion yondashuvlarning cheklanganligi kuzatilgan. Shu bilan birga, mazkur davrda institutda shakllangan ta‘lim tizimi nazariya va amaliyot uyg‘unligiga asoslanganligi bilan ajralib turgan. Talabalar faqat auditoriya sharoitida emas, balki tajriba xo‘jaliklari, dala maydonlari va ishlab chiqarish korxonalarida ham bilim olgan. Bu yondashuv mutaxassislarning real sharoitga tez moslashishini ta‘minlagan va agrar sohada samaradorlikni oshirgan.

Mulohaza sifatida yana shuni ta‘kidlash kerakki, institut ilmiy salohiyatining o‘sishi qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishiga bevosita ta’sir ko‘rsatgan. O‘qituvchi va olimlar tomonidan yaratilgan ilmiy ishlanmalar, xususan, tuproq unumdorligini oshirish, sug‘orish tizimlarini optimallashtirish va yangi agrotexnik usullarni joriy etish kabi yo‘nalishlar amaliyotda keng qo‘llanilgan. Bu esa ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasining samarali modelini shakllantirgan. Biroq, tizimning markazlashganligi ayrim cheklovlarni ham yuzaga keltirgan. Ilmiy izlanishlarda mustaqil tashabbuslarni amalga oshirish nisbatan cheklangan bo‘lib, ko‘plab tadqiqotlar davlat rejalari doirasida olib borilgan. Bu holat innovatsion

yondashuvlarning sekin rivojlanishiga sabab bo‘lgan bo‘lishi mumkin. Shunga qaramay, mavjud sharoitda institut o‘z vazifasini yuqori darajada bajargan.

Yana bir muhim jihat shundaki, institut nafaqat ta‘lim beruvchi muassasa, balki ijtimoiy transformatsiya jarayonida ham faol ishtirok etgan. Qishloq hududlarida yangi bilim va texnologiyalarni yoyish, mutaxassislar orqali ilg‘or tajribalarni amaliyotga tatbiq etish uning asosiy vazifalaridan biri bo‘lgan. Bu esa qishloq xo‘jaligi madaniyatining modernizatsiyasiga xizmat qilgan.

Umuman olganda, mulohaza natijalari shuni ko‘rsatadiki, institut agrar soha uchun faqat kadrlar yetkazib beruvchi emas, balki ilmiy, amaliy va ijtimoiy jarayonlarni birlashtiruvchi muhim markaz bo‘lgan. Uning tajribasi bugungi agrar ta‘lim tizimini takomillashtirishda ham muhim ahamiyatga ega bo‘lib qolmoqda. [1, 112–145-b]

Xulosa va tavsiyalar

Xulosa qilib aytganda, Samarqand qishloq xo‘jaligi instituti 1950–1990 yillarda qishloq xo‘jaligi mutaxassislarini tayyorlashda strategik ahamiyatga ega bo‘lgan ta‘lim muassasasi hisoblanadi. U agrar soha uchun malakali kadrlar yetkazib berish bilan birga, ilmiy innovatsiyalarni rivojlantirishga ham hissa qo‘shgan.

Kelgusida agrar ta‘lim tizimini rivojlantirish uchun tarixiy tajribani o‘rganish, amaliyot va nazariyani uyg‘unlashtirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish muhim hisoblanadi. Shuningdek, xalqaro tajribani o‘zlashtirish va ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish zarur.

Tahlillar shuni ham ko‘rsatadiki, markazlashgan boshqaruv tizimi sharoitida institut barqaror kadrlar tayyorlashni ta‘minlagan bo‘lsa-da, ba‘zi hollarda innovatsion erkinlik cheklangan. Bu esa ilmiy izlanishlarning ayrim yo‘nalishlarda sekin rivojlanishiga sabab bo‘lgan. Shunga qaramay, institut o‘z davrining talablariga mos ravishda samarali faoliyat yuritgan.

Tavsiyalar

Kelgusida agrar ta‘lim tizimini yanada takomillashtirish uchun quyidagi yo‘nalishlarga e‘tibor qaratish maqsadga muvofiqdir. Birinchidan, nazariya va amaliyot integratsiyasini yanada kuchaytirish, ya‘ni talabalarni real ishlab chiqarish sharoitlariga kengroq jalb etish lozim. Ikkinchidan, ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo‘llab-quvvatlash va innovatsion ishlanmalarni ishlab chiqarishga tezroq joriy etish zarur. Shuningdek, xalqaro hamkorlikni kengaytirish orqali ilg‘or tajribalarni o‘zlashtirish muhim ahamiyatga ega. Raqamli texnologiyalar va aqlli qishloq xo‘jaligi (smart agriculture) yondashuvlarini o‘quv jarayoniga tatbiq etish ham zamonaviy agrar ta‘limning asosiy yo‘nalishlaridan biri bo‘lishi kerak. Bundan tashqari, bitiruvchilarning malakasini oshirish va qayta tayyorlash tizimini kuchaytirish ham dolzarb vazifalardan hisoblanadi.

Umuman olganda, Samarqand qishloq xo‘jaligi instituti tajribasi bugungi kunda ham agrar ta‘lim tizimini rivojlantirish uchun muhim tarixiy asos bo‘lib xizmat qiladi va undan samarali foydalanish kelajakdagi yutuqlarga zamin yaratadi. [7, 120–160-b]

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Karimov I. A. O‘zbekiston iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish yo‘lida. Toshkent: O‘zbekiston, 1995. 112–145-betlar.

2. Abdullayev Q. O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi tarixi. Toshkent: Fan, 2010. 78–120-betlar.
3. G‘ulomov S. S. Agrar sohada islohotlar va rivojlanish bosqichlari. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2018. 95–130-betlar.
4. Rasulov A. Oliy ta’lim tizimi va agrar yo‘nalishlar rivoji. Toshkent: Universitet, 2012. 60–98-betlar.
5. Ahmedov B. A. O‘zbekiston ta’lim tizimi tarixi. Toshkent: Sharq, 2019. 40–85-betlar.
6. Yo‘ldoshev N. Qishloq xo‘jaligi kadrlari tayyorlash tizimi. Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. 55–102-betlar.
7. O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi. Tarixiy hujjatlar to‘plami. Toshkent, 2005. 120–160-betlar.